

ПЛАКАТ У ГРАДСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ *ВЛАДИСЛАВ ПЕТКОВИЋ ДИС* У ЧАЧКУ

Темељећи своју моћ на ауторитету штампане речи, плакат већ пет векова траје као извор правремене информације и класично средство масовне комуникације и рекламе. На овом специфичном облику графички обликованог огласа, који је истовремено наређивао, саопштавао, показивао и нудио, исписивана је историја најпре европских, а потом и других народа. Савременик добошу колико и компјутеру, овај производ, али и средство потрошачког друштва, и на нашим просторима крајем прошлог века постаје и до данас остаје много више од обичног штампаног листа - утицајни инструмент политичке борбе, вид културно-просветне делатности, снажни *вой деи*, *вой йојули* и *вой домини*,¹ а самим тим и значајан извор за истраживање епохе и средине у којој настаје.

У настојању да *плакайи пада у очи*, да *заусијави човека на месџу*,² временом је, од умноженог текста, преко гравире до савремене форме билборда, повећавана његова функционалност и сврсисходност, што нарочито доприноси маргинализацији плаката као драгоцене библиотечке, архивске и музејске грађе. Све искључивија везаност овог носиоца информације за одређени догађај, тачније, за утврђено време после кога плакат на зиду губи основну употребну вредност и једноставно бива прекривен новијим и актуелнијим, учинила је да се скоро и не уочи она друга, његова дугорочнија информативна димензија (после најављеног догађаја, сачувани плакат остаје као његово неретко и једино штампано сведочанство³), тако да ни у најновијој литератутри намењеној библиотечким радницима није потенциран значај прикупљања и чувања плаката, а још ређе је предмет интересовања била обрада ове специфичне и драгоцене врсте визуелне библиотечке грађе.

То је основни разлог што је овом масовном и сврсисходном носиоцу информација још мање придавана пажња у пракси, дакле у првом реду у завичајним фондovima општинских народних библиотека, чије су формирање и смернице даљег развоја регулисане чланом 38. *Закона о библиоџекама* из 1960⁴, чланом 49. *Закона о библиоџекама* из 1965,⁵ чланом 29. *Закона о библиоџечкој делайносџи* из 1977,⁶ *Пројекцијом развоја библиоџекарсџива у Србији 1971-1980.* и *Програмом развоја библиоџекарсџива 1971-1975*, а нужна помоћ библиоџекарима који су приступили њиховом формирању пружена на саветовањима, израдом *Методскоџ уџуџсџива за*

¹ -РИКАРДС, М. *Усџон и пада плакайи*. Београд : Борба, 1971, стр. 39.

² - ЛА МИР, П. *Мулен Руж*. Нови Сад : Братство-Јединство, 1977, стр. 244-245.

³ - На значај плаката - музејских примерака као јединих извора за истраживање ратних година указује Драгутин Никчевић у два рада : *Плакайи и леџак*. Годишњаџ НБ НРС, Београд, 1960, стр. 155. и *НОБ кроз плакайи и леџке фонда Народне библиоџеке*. Библиоџекар, бр. 5, год. XIII, стр. 405-416.

⁴ -*Закон о библиоџекама*. Службени гласник СР Србије, бр. 48, Београд, 1960.

⁵ -*Закон о библиоџекама*. Службени гласник СР Србије, бр. 15, Београд, 1965.

⁶ -*Закон о библиоџечкој делайносџи*. Службени гласник СР Србије, бр. 47, Београд, 1977.

формирање и вођење завичајних фондова у оштинским народним библиотекама⁷, чланцима у стручним часописима који су за предмет имали проблеме библиотечке теорије и нарочито њене примене у новоформираним одељењима.⁸

Плакати, али и остале сродне врсте прикупљане, али необрађене или неадекватно обрађене тзв. некњижне библиотечке грађе (non-book materials), упркос дугогодишњим напорима појединаца, у већини народних општинских библиотека Србије, а услед помањкања детаљнијих јединствених смерница и недовољно конкретних упутстава за набавку, чување и коришћење, а нарочито за њихову обраду⁹, и данас представљају чак и за саме библиотечке раднике скоро дословно *сићан библиотечки материјал*.¹⁰ Чињеница је да највећи део ове врсте грађе за коју још увек није пронађен ни сасвим адекватан термин¹¹, а која *обухвата низ материјала којима је првенствена сврха да преносе идеје, информације или естетске садржаје*¹² (грађа намењена слепима на тзв. Брајовом писму, филмови, видеоснимци, микрооблици, машински читљиви подаци, разни облици визуелне грађе у које поред плаката спадају разгледнице, фотографије, уметничке репродукције, облици визуелне пројекције као што су дијапозитив, исечак филма, дијафилм, снимци на свим носиоцима звука итд.) бива и после скоро тридесет година рада завичајних одељења, доживљаван не као богатство фондова већ неретко и као као својеврстан баласт.

⁷ -СТАМАТОВИЋ, Д. *Методско упућивање за формирање и вођење завичајних фондова у оштинским народним библиотекама. Заједница библиотека*, бр. 2, Београд, 1982.

⁸ -БРКОВИЋ, Љ. *Завичајни фондови. Заједница библиотека*, бр. 1-2, 1975.

РИСТИЋ, С. *Завичајне збирке у народним библиотекама. Библиотекар*, бр. 3, Београд, 1970.

ЧУРЧИЋ, М. *Проблеми завичајних збирки САП Војводине и завичајна збирка Библиотеке Матице српске. Гласник Библиотеке МС*, бр. 1-3, Нови Сад, 1977.

⁹ - Инвентарисање и ове врсте грађе детаљно је објашњено у комплетном упутству *Инвентарисање библиотечке грађе* које су израдиле Душанка Ристић и Надежда Петронић, а објавила Народна библиотека Србије 1998. године, док *Међународни стандардни библиографски опис некњижне грађе - International Standard Bibliographic Description for Non-Book materials* ISBD(NBM), који је IFLA усвојила у Лондону 1977. године, још увек није потпуно преведен и објављен код нас. Оквирна схема ISBN(NBM), а и извори података објављени су у *Упућивању за обраду библиотечке грађе у Коменјару Закона о библиотечкој делатности* са пратећим прописима, др Драгана Бараћа, који је објавила Народна библиотека Србије, Београд, 1995, стр. 94-97. Од велике помоћи радницима је упутство за израду алфаветског каталога некњижне грађе у скриптама које припремиле Мирјана Бабовић, Светлана Јанчић и Бранка Булатовић, а објавила Народна библиотека Србије 1991. године под насловом *Алфаветски каталози*. У пракси је нарочито применљив ISBD(NBM) : *Међународни стандардни библиографски опис*. Загреб : Хрватско библиотекарско друштво, 1993.

¹⁰ - Др Десанка Стаматовић у поменутом *Методском упућивању* на 69. стр. прави разлику између ситног библиотечког материјала (плакати, леци, програми манифестација, позивнице, проспекти, пропагандни материјал) у односу на некњижну грађу (грамофонске плоче, касете, филмови, дијафилмови, слајдови, видеокасете, фотографије, разгледнице).

¹¹ - Владимир Јокановић и Лепосава Чукић у *Основима библиотекарства*. Београд : Народна библиотека Србије, 1991, стр. 21. сву грађу која није у форми књиге, одређују као некњижни библиотечки материјал, иако истичу да термин није задовољавајући, јер почиње негацијом. Некњижним (неконвенционалним) библиотечким материјалом називају такав материјал Владимир Јокановић, Фахрудин Календер, Емил Поповић и Милош Стојановић у *Библиотекарском лексикону*. Београд : Нолит, 1984, стр. 133. Исти термин заступљен је и у *Малој југословенској енциклопедији библиотекарства*. Београд : Нова књига, 1988, стр. 176.

¹² -ЈОКАНОВИЋ, В, ЧУКИЋ, Л. *Основне библиотекарства*, исто, стр. 21.

Један од основних предуслова да би завичајна одељења општинских народних библиотека у сарадњи са завичајним музејима, архивима и другим месним културно-просветним институцијама могла да остваре предвиђену функцију информационог центара и омогућавају истраживачки рад и комплексно изучавање свих видова живота, развоја и стваралачки одређене средине,¹³ јесте формиран, сређен и обрађен фонд који се може користити као незаменљив извор у истраживањима и активностима које се односе на подручје са кога се грађа прикупља. То се посебно односи на поменути, најчешће још увек у недовољној мери истражени некњижни део фонда - на плакате, разгледнице, фотографије, позивнице, аудио и визуелне снимке итд. Да би се бар неке од недоумица у прикупљању, обради, чувању и коришћењу ове и сличних врста грађе што пре разрешиле, неопходан је увид у стање у самим фондовима, дакле ослањање на искуства стечена у досадашњем раду. У том смислу драгоцено може бити, ако не по решењима, онда макар због бројних питања и недоумица која су се наметнула током самог рада, тродеценијско искуство на формирању збирке плаката у Завичајном одељењу Градске библиотеке *Владислав Пејковић Дис* у Чачку.

Са прикупљањем завичајне грађе у Градској библиотеци у Чачку отпочело се 1970. године, када је, како на првој страни бележи локално гласило *Чачански глас* од 21. августа исте године у тексту Мила Мојсиловића *Повраћајак завичају*, познатим Чачанима, уметницима и научницима, упућено писмо у коме се моли за помоћ приликом формирања новог одељења Библиотеке. Први плакат уведен је у књигу инвентара за визуелну грађу 1971, две године пре увођења прве књиге у инвентарну књигу Завичајног одељења које је добило *задаћа да прикупи сав шtamпани и на други начин умножени библиотечки материјал, сав библиотечки материјал, некњижни материјал и рукописну грађу који се односи на завичај.*¹⁴ Највећи број од 1024 плаката из фонда Градске библиотеке у Чачку штампан је после Другог светског рата тако да збирка представља исцрпан и неправедно занемарен извор за истраживања која се односе на новију политичку, економску, привредну, културну и спортску прошлост града и ближе околине.¹⁵ Њену најстарију оригиналну целину и самим тим за истраживаче прошлости најизазовнији део,¹⁶ несумњиво представљају плакати Заједнице дома и школе, удружења које је основано школске 1930/31. године при овдашњој Гимназији и за десетак година постојања организовало око 200 предавања, концерата, академија, књижевних вечери и сличних облика образовно-васпитне делатности. Од укупно 139 плаката, којима су биле најављиване активности ове организације, Завичајно одељење поседује само 39 плаката међу којима је најраније датирани плакат којим је најављена Књижевно-уметничка академија за 21. мај 1936. године. Посебну вредност овом плакату даје и примедба коју је, на полеђини сачуваног примерка, руком исписао тадашњи секретар Заједнице,

¹³ - СТАМАТОВИЋ, Д. *Методско упућивање за формирање и вођење завичајних фондова у општинским народним библиотекама*, исто, стр. 66-67.

¹⁴ - СТАМАТОВИЋ, Д. *Методско упућивање за формирање и вођење завичајних фондова*, исто, стр. 69.

¹⁵ - Завичајно одељење Градске библиотеке *Владислав Пејковић Дис* у Чачку прикупља грађу првенствено са територије Чачка и околине, а селективно са целе територије Моравичког округа. Од оснивања у Завичајном одељењу Библиотеке у Чачку радилаје Биљана Николић, виши библиотекар, а од одласка у пензију, завичајну збирку води Марија Орбовић, библиотекар саветник.

¹⁶ - Једино истраживање извршено на грађи из ове збирке представља рад Орбовић М. *Плакаћи Заједнице дома и школе чачанске Гимназије. Зборник радова Народног музеја, Чачак* : Народни музеј, 1998, стр. 161-191.

професор Миленко Стевовић о томе које од најављених тачака услед полицијске забране нису изведене. Поједини плакати из ове целине излагани су јавности на изложбама *Чачанско шtamпарство и издаваштво 1833-1941*. поводом сто педесет година Читалишта и века штампарства у Чачку и на изложби *Пушкинова болдинска јесен* 1999. године приликом обележавања два века од рођења Александра Сергејевича Пушкина. Интересантно, али нажалост, такође незаокружену целину на основу које би се могао проучити репертоар Народног позоришта које је у Чачку радило од 1946. до 1956. године представљају плакати штампани у јединој тадашњој чачанској штампарији *Ослобођење*. Нешто је комплетнија грађа о послератним активностима овдашњих аматерских удружења (КУД *Абрашевић*, КУД *Дуле Милосављевић*, КУД *Слобода*, раду Савеза аматера општине Чачак), овдашњих спортских клубова *Борац* и *Железничар*, бројних културних институција, у првом реду саме Градске библиотеке која се јавља као издавач плаката за обавештавање о властитој културно-просветној делатности (многобројним књижевним вечерима, свечаним академијама, изложбама књига, манифестацији Дисово пролеће и др.). Упркос најбољој вољи и личној иницијативи оних који су постављали темеље данашњем одељењу, непостојање прецизних упутстава и неискуство у прикупљању ове, али и сродних врста грађе, оставиле су ненадокнадиве последице на комплетност ове збирке. Очито је да дотадашња искуства заснована углавном на прикупљању и старању о монографским публикацијама нису била од велике помоћи у раду са грађом која се од ње разликује и то не само по форми. Постојећи број плаката посве сигурно није ни близу укупном броју који се од оснивања прве овдашње штампарије 1898.¹⁷ појавио у самом граду, а нарочито на укупној територији са које се грађа прикупља. Сигурно је да разлоге за некомплетност ове збирке треба тражити у чињеници да плакати представљају грађу која је почела да се прикупља скоро деведесет година након зачетака штампарске делатности на овим просторима, али је најзначајнији разлог непоседовања многобројних плаката из последњих деценија управо одсуство организованог начина њиховог прикупљања. Из инвентарне књиге у коју су плакати уписивани јасно се види да је највећи део ове збирке добијен на поклон, што значи да организоване и континуиране набавке практично није ни било. Проблем набавке, тачније немогућности праћења штампарске продукције ове врсте носилаца информација са повећањем броја штампарија (на територији Чачка данас постоји преко тридесет предузећа које се баве овом делатношћу), временом је постајао све тежи. Како према општинској народној библиотеци штампарије са њене територије немају законску обавезу достављања тзв. обавезног локалног примерка, ни данас није пронађен потпуно поуздан начин за комплетирање текуће штампане продукције плаката и сличне грађе. Искуство показује да је плакат сигурније тражити код издавача, дакле код институције или појединца чија се делатност или активност оглашава, него код штампара који је најчешће само извршилац одговарајуће услуге. Један од покушаја да се што потпуније сачува завичајна грађа, а самим тим проспективно комплетирају и плакати из годишње штампарске продукције јесте изложба *Шtamпарска реч* коју од 1999. године организује Градска библиотека *Владислав Пејковић Дис*, замишљена као акција унапређивања штампарске делатности у чачанском крају, али и начин за прикупљање целокупне годишње продукције коју штампарије, подстакнуте могућношћу рекламе, али и наградама које носе име првог чачанског штампара Исаила А. Петровића и књижевнице Данице Марковић које Градска библиотека *Владислав Пејковић Дис* у оквиру ове манифестације додељује за графички дизајн

¹⁷ - Орбовић М. *Чачанско шtamпарство и издаваштво*. Чачак : Градска библиотека, 1998, стр. 15.

публикације и издавачки подухват, крајем године достављају Завичајном одељењу. Овај начин прикупљања грађе, далеко значајнији за грађу која се тешко може набавити куповином или разменом (поред плаката на овај начин се нарочито обогаћује збирка позивница и рекламног материјала) него за монографске и серијске публикације, протеклих година показао се скоро као адекватна замена за тзв. обавезни локални примерак. Поменута специфичност брзог застаревања, дакле својеврсне ефемерности ове специфичне грађе пропуштено чини тешко надокнадивим, те се плакати (позивнице, одштапане рекламе) који на време нису набављени, накнадно се врло ретко могу поклоном, разменом или куповином прибавити и то од колекционара или установа које су са њиховим прикупљањем раније и организованије започеле, те овај начин њиховог прибављања бива, из године у годину, све значајнији.

У сарадњи са Народном библиотеком Србије, Међуопштинским архивом из Чачка и другим институцијама културе, Градска библиотека у Чачку успела је да прибави фотокопије и микрофилмоване облике првих плаката штампаних на овом подручју у поменутој штампарији Исаила А. Петровића. Први од њих најављивао је представу *Девојачка клетива* у извођењу Српског народног позоришта за 19. јул 1898, величине 21 И 32 цм, а други, истог формата, представу по роману Виктора Игоа *Звонар Бољородичине цркве* у извођењу истог позоришта за 25. јул 1898. године. Градска библиотека у Чачку настоји да, користећи могућности савремене технике, бар на овај начин набави што већи број пропуштених плаката насталих у чачанским штампаријама Стевана Матића и Славка Г. Поповића до 1941. године, али и плаката штампаних касније у графичким предузећима која су радила на овом подручју после Другог светског рата (*Ослобођење, Лијоџаир* итд.).

Посебне проблеме при формирању збирке представљало је прецизно дефинисање ове врсте библиотечког материјала. Различита схватања појма плакат¹⁸ у расположивој литератури, његово поистовећивање са летком, трговинском картом и сличним материјалима данас су очита у самој збирци. Као најпотпунија дефиниција плаката ради отклањања евентуалних недоумица као основно упутство за прикупљање, али и неопходну селекцију приликом увршћивања грађе у збирку, може да послужи дефиниција коју даје Морис Рикардс, који се у више наврата бавио његовом теоријом и историјом: *плакайт је посебан лист причвршћен на постојећу површину (насувройт знацима и сликама нанесеним нејосредно на површину, дружо, он мора да буде јавно изложен. Коначно, плакайт мора да буде масовно произведен; једна једина ручно израђена обавесит не може се смаитраити плакаитом.*¹⁹ Из ове дефиниције јасно је да збирци плаката не припада извесан број руком писаних обавести које се, иако су можда у одређеном тренутку извршиле њихову улогу, ипак не могу сврстати у ову врсту библиотечког материјала. Иако нису штампани, дакле масовно произведени, како захтева ова дефиниција, врло вредне сачуване примерке у овој збирци представљају оригинално решени плакати које су чачански уметници начинили разним пригодама (нпр. плакати којим су обележавани сто педесет година Вукове победе и сто двадесет година од рођења песника Владислава Петковића Диса

¹⁸ - У *Малој јужословенској енциклопедији библиотекарства*, исто, стр. 195. плакат је дефинисан као *графички обликован оғлас за јавност на хартији произвољне величине, а формит се при обради даје у сантиметрима. Библиотекарски лексикон*, исто, стр. 144. даје сличну дефиницију: *Плакайт је графички обликован оғлас за јавност, на хартији произвољне величине, док је у приручнику Инвентарисање библиотечке грађе Душанке Ристић и Надежде Петронић*, исто, стр. 51. схваћен као *велики оғлас (или објава) штампан на једној страни листа и намењен јавном излажању.*

¹⁹ - РИКАРДС, М. *Усион и њад плакаита*, стр. 4.

чији је аутор сликар Миливоје Марић, плакат који је израдила сликарка Весна Петровић за изложбу *Штјамїана реч* итд.). Слична недоумица постоји и код различитих рукописно-штампаних комбинација које у овој збирци плаката нису малобројне. Наиме, ради се о масовно произведеним обрасцима у које се руком дописују пригодни подаци (Дом културе у Чачку је својевремено штампао засебне обрасце за најављивање музичког, књижевног и позоришног програма у који су накнадно руком унети подаци о културном догађају, учесницима и датуму њиховог одржавања) који у информативности не заостају за многобројним оригиналним плакатима.

Из *Метїодског уїуїсїва за формирање и вођење завичајних фондова у оїшїїинским народним библіоїекама* др Десанке Стаматовић насталог у настојању да се отклоне препреке у формирању и дилеме у раду завичајних одељења 1982. године разјашњено је да *фонд чини їрикуїљена, сређена и обрађена штїамїана библіоїечка гїрађа и друђи носиоци информација, који се својим садржајем односе на једну одређену гїоїграфску, їолиїичку, еїїничку, истїоријску, кулїурну и економску средину. Завичајном фонду їриїада и гїрађа која је настїала, која је објављена и штїамїана на їерийїорији завичаја, независно од месїа рођења сїївараоца.*²⁰ Из наведеног упутства очито је да и у фондове плаката у завичајним одељењима улазе искључиво они носиоци информација који се на одређено подручје односе самим својим садржајем (нпр. плакат који су објавили Народна библиотека у Краљеву и тамошњи Књижевни клуб, без података о штампару и месту штампања, али који најављује *Књижевну разгледницу Чачка*, односно гостовање књижевника из Чачка за 4. април 1995. године) или под условом да су њихови издавачи и штампарије лоцирани на територији завичаја, без обзира на садржај (нпр. плакат за турнеју Југословенског драмског позоришта штампан у чачанском *Лиїоїаїиру*), те да бројни плакати (нпр. најаве филмова домаће и стране продукције без елементарних података о месту пројектовања, али и штампања, плакати за *Месец књиге* штампани у Титограду и Новом Саду на свим језицима југословенских народа и народности који обавештавају о овој акцији на територији бивше СФРЈ, поставши саставни део фонда у периоду тражења одређених смерница, ни по једном основу не спадају у овдашњу завичајну грађу од документарног значаја. Упркос пропустима у формирању ове збирке, приметно је настојање да неминовне почетничке грешке у набавци као једној од најодговорнијих етапа изграђивања фондова, буду што брже и лакше отклоњене.

Ништа мање дилеме од ових које се и после свих година рада јављају при набавци плаката, представљају тешкоће при њиховој обради, почев од пријема публикације, прегледа њене исправности, стављања печата као ознаке припадности библиотеци и њеном завичајном фонду, инвентарисања, класификације, каталогизирања све до адекватног смештања. У расположивој литератури детаљно је описано само инвентарисање. Према приручнику *Инвенїарисање библіоїечке гїрађе*²¹ за увођење плаката и осталих врста визуелне грађе користи се Образац број 9. Инвентарски лист за визуелну грађу има следеће рубрике:

- 1) редни број
- 2) датум
- 3) аутор, наслов, место издавања, издавач, година издавања, стандардни број.
- 4) врста документа
- 5) број документа

²⁰ - Стаматовић, Д. *Метїодско уїуїсїво за формирање и вођење завичајних фондова у оїшїїинским народним библіоїекама*, исто, стр. 66.

²¹ - РИСТИЋ, Д, ПЕТРОНИЋ, Н. *Инвенїарисање библіоїечке гїрађе*, исто, стр. 52-55.

- 6-8) технички опис
- 9-12) начин набавке
- 13) цена
- 14) сигнатура
- 15) напомена

У овом приручнику детаљно су разрађена сва правила за инвентарисање, тако да се и евентуалне недоумице које се јављају током рада могу лако отклонити.

Искуство у инвентарисању и каталогизацији плаката у Градској библиотеци *Владислав Пејковић Дис* показује да су плакати од стране самих аутора и издавача нису третирани као публикације од великог значаја, па је највећи број ових, неретко дела од високе уметничке вредности, остао непотписан и без елементарних података што знатно отежава идентификацију и библиографски опис. Тек последњих деценија, са развојем плаката као засебне дисциплине графичког дизајна, ликовни уметници и штампарије почињу да потписују остварења чији су аутори. У Завичајном фонду Градске библиотеке у Чачку изузетак представљају изузетно графички решени плакати Драгачевског сабора и Дисовог пролећа чији је аутор академски графичар Зоран Јуреш и неколико пригодних плаката за различите културне манифестације који су остварења сликара Грујице Лазаревића и Божидара Плазенића.

Поставши власништво библиотеке, након инвентарисања, плакати се морају сместити и средити тако да се најлакше и најбрже могу пронаћи, а самим тим и користити. Владимир Јокановић и Лепосава Чукић у *Основима библиоџкарства* истичу да се *библиоџечки материјал може смештајти (сређивати) на разне начине, по разним системима, али увек тако да се у сваком моменту зна где се налази*.²² Посао око сређивања и смештања некњижне грађе умногоме се разликује од сређивања публикација које имају облик књиге. Без обзира на постојање ИСБН(НБМ) библиотечки радници који раде на овим пословима нису довољно упућени у његове норме, а помањкање прецизних и конкретних инструкција очито је у шароликом начину обраде ове врсте библиотечког материјала. Није мали број библиотека у којима се једноставно овај материјал још увек само прикупља и чува необрађен, оставши на овај начин недоступан корисницима, а самим тим неискоришћен. У Завичајном фонду Градске библиотеке у Чачку ова врста библиотечког материјала обрађивана је у складу са некадашњим искуствима Народне библиотеке Србије²³. Плакати су најпре предметно, а онда хронолошки разврставани у пет основних усвојених група: *привреда, пољопривреда, култура и уметност, просвета, спорти*, да би се постигла што већа прегледност фонда. У групу плаката означену са *привреда* сврстан је до сада само један рекламни плакат, у групи *пољопривреда* налази се 60 јединица, групу *култура* чини 808 јединица, групу *спорти* 37 јединица, а групу *просвета* 118 до сада сачуваних јединица. У оквиру најобимније групе која се односи на културу и уметност оформљене су подгрупе: *књижевност* (110 јединица), *ликовна уметност* (83 јединица), *музичка уметност* (162 јединица), *позоришна уметност* (225 јединица), *филмска уметност* (165 јединица) и *аматеризам* (63 јединица). Иако број предвиђених група није мали, при овом послу који захтева високу стручну оспособљеност, често се дешава да се приновљени плакат не може сврстати ни у једну од њих па је било неопходно одредити једну групу у коју се сврставају све такве јединице. У ову групу насловљену *разно* сврстан је нпр. плакат који информиса грађане о 11. сусрету резервних војних

²² - ЈОКАНОВИЋ, В, ЧУКИЋ, Л. *Основи библиоџкарства*, исто, стр. 39.

²³ - НИКЧЕВИЋ, Д. *Плакај и лејлак*, исто, стр.157.

старешина Југославије *Брајсџиво и јединсџиво* 1981. године. Такође, посебна пажња усмерена је да недоумице при разврставању увек буду разрешене на јединствен начин и да се у оквиру усвојених група, нарочито у ситуацијама када долази до преклапања група (плакат за позоришну представу *Зулумћар* у извођењу КУД *Абрашевић* може се сврстати у подгрупу позориште, али и у ону која се односи на аматеризам). Уколико се процени да постоји потреба, и подгрупе се могу даље рашчлањавати. Међу малобројним плакатима сврстаним у групе означене са *џривреда, сџорџи и џросветџа* још увек није јавила потреба за унутарњим груписањем, али бројност плаката у подрупама *књижевностџи, аматџеризам, музичка* и нарочито *џозоришна уметностџи* условљава даљу поделу на још уже целине унутар ових подгрупа. Тако се на пример плакати који се односе на књижевност могу даље разврстати према организатору: прву од њих могу чинити плакати за књижевне манифестације Градске библиотеке, другу за књижевна дешавања у Дому културе и сл. Уколико се укаже потреба рашчлањавање се може вршити и даље. Посебну тешкоћу, због већ споменутог одсуства елементарних података, али и сваке завичајности, јер се најчешће ради о страној продукцији, представљају плакати обједињени у немалој подгрупи *филмска уметностџи*. Од прикупљених плаката који нису разврстани у уже подгрупе, мало је плаката који заиста спадају у завичајну збирку. Међу њима су плакат за документарни филм *Чачак на Морави*, пет плаката из педесетих година којима су најављени филмови приказани у локалном биоскопу *Суџјеска* и новији плакати који најављују југословенски фестивал анимираног филма који се последњих година одржава у Чачку.

Како би прикупљени плакати што дуже остали у првобитном стању, пошто различити формати онемогућују њихово корицење и отежавају њихово чување, а материјални и просторни услови не дозвољавају начин који препоручује стручна литература²⁴, плакати су се испрва, са осталом некњижном грађом чували у посебном металном ормару, а при руковању грађом настојало се да се и плакати највећег формата што мање превијају и ломе, да би, сразмерно повећању њиховог броја у збирци, недавно био обезбеђен посебан сто са фиокама адекватним за чување ове врсте некњижне грађе.

Од изузетног значаја за прегледност и доступност плаката је недавно започети рад на формирању лисног каталога, а у перспективи је и аутоматска обрада ових података на основу ИСБН(НМБ). Неколико примера обрађених плаката из злфаветског лисног каталога Градске библиотеке *Владислав Пеџковић Дис* у Чачку штампани су као прилог овоме раду.

Предочено искуство Градске библиотеке *Владислав Пеџковић Дис* на формирању збирке плаката као важних документарних извора само је једно од многих сличних искустава која недвосмислено показују, уз свеколико уважавање високих домета библиотекарства као научне дисциплине, право стање, могућности и потребе који проистичу из примарне делатности у нашим библиотекама на почетку новог миленијума.

²⁴ - Др Вера Радосављевић у приручнику *Зашџиџиџа и чување библиоџечке и архивске зрађе*. Београд : Народна библиотека Србије, 1981, стр. 62. истиче да се велика докуменџа, џлакаџи, џовеле, диџломе, моџу чуваџи и намоџани на чверџие ваљке од карџиона (џречника бар десетџак ценџиметџара) који се незнаџно дужи од маџеријала који се намоџава. Ови цилиндри се заџим моџу савиџи у округле куџије или увиџи у џлаџно.

**ПРИМЕРИ ОБРАЂЕНИХ ПЛАКАТА ИЗ АЛФАБЕТСКОГ КАТАЛОГА
ГРАДСКЕ БИБЛИОТЕКЕ *ВЛАДИСЛАВ ПЕТКОВИЋ ДИС У ЧАЧКУ***

1. БОЈ на Љубићу, 1815-1990 Ш Плакат Ћ : изложба књига, 11. до 16. ЏИИ 1999. / Ш организатор Ћ Градска библиотека, Чачак. - Ш Чачак : Библиотека, 1990 Ћ (Ш б.м : б. и. Ћ). - 1 лист : илустр. ; 42 Џ 39 цм
2. ГРАДСКА библиотека и Народни универзитет у Чачку поводом 150. годишњице смрти Доситеја Обрадовића организује 4. априла 1961. године Академију. . . Ш Плакат Ћ . - Ш Чачак : Библиотека, 1961 Ћ (Ш Чачак : ЛитопапирЋ) . - 1 лист ; 48 Џ 35 цм
3. ГРАДСКА библиотека у Чачку и Историјски архив Среза Чачак организују у оквиру Месец дана књиге од 6. ЏИИ до 10. ЏИИ 1962. године изложбу старих књига и часописа у холу Народног одбора Општине. - Ш Чачак : Библиотека, 1962 Ћ (Ш б.м. : б. и. Ћ) . - 1 лист ; 59 Џ 42 цм
4. ГРАДСКА библиотека у Чачку отвара Изложбу књига у својим просторијама 30, 31. маја и 1. јуна - Ш Чачак : Библиотека, б. г.Ћ (Ш б. м. : б. и. Ћ) . - 1 лист ; 32 Џ 25 цм
5. ДРУГИ сусрет младих са ратницима и уметницима, 1.Џ 1968.г. , сала Скупштине општине Ш Плакат Ћ : у част прославе 1. октобра - Дана ослобођења Чачка 1941. / организује Градска библиотека у Чачку. - Ш Чачак : Библиотека, 1968 Ћ (Ш б. м. : б. и. Ћ). - 1 лист ; 59 Џ 42 цм

Из садржаја : О догађајима из И светског рата говори Милорад Денић. . . Ш и др. Ћ

6. ЈУРЕШ, Зоран

Пушкинова болдинска јесен ШПлакатЋ : Шу оквиру манифестацијеЋ Два века Александра Сергејевича Пушкина, Градска библиотека *Владислав Петковић Дис* Ш и Ћ Књижевни клуб *Драгослав Грбић*, Чачак, 18. новембар 1999 / дизајн Зоран Јуреш. - Ш Чачак : Библиотека, 1999 Ћ (Ш б.м. : б. и. Ћ) . - 1 лист у бојама ; 48 Џ 35 цм

ЛИТЕРАТУРА

1. ЈОКАНОВИЋ, Владимир, ПОПОВИЋ, Емил, СТОЈАНОВИЋ, Милош. *Библиоџекарски лексикон*. Београд : Нолит, 1984.
2. ЈОКАНОВИЋ, Владимир, ПОПОВИЋ, Емил, СТОЈАНОВИЋ, Милош. *Мала енциклопедија библиоџекарсџива*. Београд : Нова књига, 1988.
3. ЈОКАНОВИЋ, Владимир, ЧУКИЋ, Лепосава. *Основи библиоџекарсџива*. Београд : Народна библиотека Србије, 1991.
4. РИСТИЋ, Душанка, ПЕТРОНИЋ, Надежда. *Инвенџарисање библиоџечке џрађе*. Београд: Народна библиотека Србије, 1998.
5. БАРАЋ, Драган. *Коменџар Закона о библиоџечкој делатносџи*. Београд : Народна библиотека Србије, 1995.
6. ИСБД(НММ)-*Меднародни сџандардни библиоџрафски оџис некнџизнеџа џрадива*. Лјубљана : Народна ин универзитетна кнџизница, 1983.
7. БАБОВИЋ, Мирјана, ЈАНЧИЋ, Светлана, БУЛАТОВИЋ, Бранка. *Алфаетсџи каталози* : скрипта. Београд : Народна библиотека Србије, 1991.
8. РАДОСАВЉЕВИЋ, Вера. *Зашџиџиџа и чување библиоџечке и архивске џрађе*. Београд : Народна библиотека Србије, 1981.
9. СТАМАТОВИЋ, Десанка. *Методско уџуџсџиво за формирање и вођење завичајних фондова у оџиџинским народним библиоџекама*. Заједница библиотека, бр. 1-2, 1982.
10. БРКОВИЋ, Љиљана. *Завичајни фондови*. Заједница библиотека, бр. 1-2, 1975.
11. РИСТИЋ, Стана. *Завичајне збирке у народним библиоџекама*. Библиотекар, бр.3, 1970.
12. НИКЧЕВИЋ, Драгутин. *Плакаџи и леџак*. Годишњак НБ НРС, 1960.
13. НИКЧЕВИЋ, Драгутин. *НОБ кроз џлакаџе и леџке фонда Народне библиоџеке*. Библиотекар, бр .5, год.ИИИИ
14. ЧУРЧИЋ, Марија. *Проблеми завичајних збирки САП Војводине и завичајна збирка Библиоџека Матџице срџске*. Годишњак Библиотеке Матице српске, бр 1-3, Нови Сад, 1977.
14. ОРБОВИЋ, Марија. *Чачанско иџтамџарсџиво и издавашџиво: библиоџрафија : 1833-1941*. Чачак : Градска библиотека, 1998.
15. ОРБОВИЋ, Марија. *Плакаџи Заједнице дома и школе чачанске Гимназије*. Зборник радова Народног музеја, Чачак : Народни музеј,1998.
16. РИКАРДС, Морис. *Усџон и џад џлакаџа*. Београд : Борба, 1971.

РЕЗИМЕ

Са прикупљањем завичајне грађе у Градској библиотеци у Чачку одпочело се 1970. године. У обиљу грађе прикупљене у протекле три деценије налази се и 1024 плаката. Ова, иако немала, збирка се посве сигурно не приближава укупном броју плаката штампаних од оснивања прве штампарије 1898. године у Чачку до данас. Разлози за њену непотпуност ни данас нису сасвим отклоњени, али се успешно ради на њиховом превазилажењу. Настојање да се ова збирка употпуни, среди и да се формира алфаетски каталог ове неретко неправедно занемарене врсте библиотечке некнџижне грађе, представља један од врло значајних услова да читаоцу она буде што доступнија. Самим тим могућности да ова, до сада недовољно истражена, збирка постане значајан извор будућим проучавањима културне, привредне, историјске, економске и политичке прошлости на овом подручју.

SUMMARY

Collecting of local history material Has been started in 1970. The abundance collected in three past decades also included 1024 posters. This, although not a small collection, certainly does not approach near the total number of posters printed since the foundation of the first publishing house in 1898 in Chachac. The causes for its incompleteness are not still eliminated but the activities for their overcoming are successful ones. The efforts to complete and classify this collection as well as to make alphabetical card index for this not rarely and unjustly neglected type of library non-book material, represent one of the very important conditions for it to become more accessible to the reader. That alone will enable this so far insufficiently researched collection to become an important source for future research of cultural, economical, historical and political past of this region.